

Het sgraffito

Techniek en bescherming

stadswinkel
.brussels

advies over duurzaam wonen

Het sgraffito, een oude decoratietechniek, werd in Brussel herontdekt aan het einde van de XIXe eeuw. Het kende een groot succes tot aan de Eerste Wereldoorlog, meer bepaald in de Art Nouveau-architectuur.

Aanwezig in de vorm van grote friezen onder de kroonlijst en in de vorm van panelen op de timpanen, de borstweringen, boven de raam- en deurlateien, maakt het deel uit van de architecturale opbouw en het coloriet van de gevel.

De uitgebeelde motieven kunnen ornamenteel of figuratief zijn. Ze doen beroep op een uitgebreid kleurenpalet, een rijk gestileerd repertorium (planten, dieren, symbolisch, historisch, mythologisch, vrouwelijk), en kunnen informatie geven over het gebouw (functie, bouwjaar) en zijn eigenaar.

PANNEAU SOUS CORNICHE

QUATRE SEMBLABLES

UN PANNEAU LOGGIA

DÉCORATION EN SGRAFFITO. POUR LA PROPRIÉTÉ DE Mr F. LESPINNE

15 RUE ARCHIMÈDE. BRUXELLES.

Gabriel Van Dievoet, sgraffiti-ontwerp voor een gevel, Archimedesstraat 15 in Brussel, Fonds Gabriel Van Vievoet, Verz. AAM, Brussel.

Sgraffitotechniek

Het motief, dat een originele creatie van een sgraffitokunstenaar is of uit een catalogus in het atelier werd gekozen, wordt op ware grootte gereproduceerd op een sjabloon of een calque.

Het oppervlak van de te decoreren muur wordt met drie op elkaar geplaatste mortellagen (samengesteld uit zand en kalk) bepleisterd. De eerste laag is een egalisatielaag. Daarna wordt een donkere ingeleurde laag aangebracht, gevolgd door een blekere en dunnere laag.

Het motief wordt in de verse pleister overgebracht volgens de sjabloontechniek of door een ontwerp dat door de calque gedrukt wordt. De omtreklijnen van de tekening worden onmiddellijk ingesneden met behulp van een krabber om de onderste mortellaag bloot te leggen.

Een donkere groef bakent dan de verschillende oppervlakken van het model af, die daarna gekleurd worden. Sommige details kunnen met goud versierd worden.

Het aantal lagen en de samenstelling van de mortel, evenals de inkleuringstechniek, kunnen variëren naargelang het atelier.

Reclame voor het atelier van de sgraffitokunstenaar Paul Cauchie, Verz. AAM, Brussel

Overbrenging van het motief in de pleister door een ontwerp dat door de calque gedrukt wordt. Veronesestraat 9 in 1000 Brussel: restauratie door conservatrice-restauratrice Elvira Iozzi.

Deze sgraffito heeft vele pathologieën: loskomen van de pleister, zwarte korsten, dof worden van kleuren, enz.

Onderhouden en in het oog houden

Net als elke andere pleister verouderd het sgraffito met de tijd. Is het toegankelijk, dan kan het sgraffito onderhouden worden door het af te stoffen met behulp van een zachtharige borstel, of een stofzuiger met borstelopzetstuk.

De toestand van het sgraffito dient regelmatig te worden bekeken en in het oog gehouden, omdat vele aanwijzingen op de veroudering of de slechte toestand ervan kunnen duiden.

Het verdwijnen of het dof worden van de kleuren kan bijvoorbeeld een gevolg zijn van de blootstelling aan weer en wind, aan luchtvervuiling of aan zure regen. Door het nemen van foto's wordt een toekomstige restauratie beter gedocumenteerd.

Zodra er witte of donkere vlekken, zwarte korsten of barsten verschijnen, of zodra stukken van de bovenlaag loslaten, is het raadzaam zo snel mogelijk een beroep te doen op een vakman om een diagnose te stellen. Zelf ingrijpen is ten stelligste af te raden omdat de interventietechnieken correct gekozen en uitgevoerd moeten worden, om de pleister niet nog meer te beschadigen.

Goede praktijken

Met een beetje omzichtigheid kan veel schade worden voorkomen. Zo mag bij het reinigen van de ruiten bijvoorbeeld het sgraffito niet nat worden, noch met een detergent in contact komen.

De elementen die de gevel beschermen tegen regenwater, zoals de dakgoten, de afvoerpijpen en de druiplijsten, moeten dus in staat zijn hun functie correct uit te oefenen, om een overmatige vochtigheid te voorkomen, die de aantasting van het sgraffito zou versnellen. De goede algemene toestand en het regelmatig onderhoud van het gebouw zijn dus zeer belangrijk.

Bij renovatiewerken moet het sgraffito zorgvuldig beschermd worden. Bovendien mogen ladders en steigers niet rechtstreeks op het decoratieve element steunen. Bij een gevelreiniging, en om elk contact tussen de pleister en de producten (granulaten, water, enz...) te vermijden, is het raadzaam het sgraffito te bedekken met een op maat gesneden paneel dat met een dichte voeg op het metselwerk is bevestigd. Tijdens het schilderen van het smeed- en schrijnwerk kan het sgraffito door een plastic folie tegen spatten beschermd worden. Opgelet, de kleefband mag vooral niet op de pleister zelf worden aangebracht.

Het sgraffito dat later gerestaureerd zou worden, werd tijdens de gevelreiniging niet beschermd (techniek van hydropneumatisch zandsteenpolijsten : stralen van fijne granulaten met een kleine hoeveelheid water). Het gevolg daarvan zijn sporen van straalzand op de pleister die eveneens buitensporig werd natgemaakt.

Conserveren en restaureren

De conservator-restaurateur die gespecialiseerd is in muurschilderingen, geeft tips voor het onderhoud van het sgraffito, controleert zijn toestand en grijpt zo nodig in. Alvorens te handelen stelt hij een diagnose, zodat hij de oorzaken van de aantasting kan vaststellen en de geschikte oplossingen kan voorstellen. De acties van de vakman zijn talrijk: hij bestudeert de oorspronkelijke polychromie van het sgraffito, reinigt het, verwijdert de eventuele overschilderingen, verstevigt elke laag en bevestigt ze aan elkaar, maakt de ontbrekende gedeelten dicht en retoucheert ze. Indien het oorspronkelijk uitzicht voldoende gekend is, kan hij de aangetaste kleuren opfrissen en een verdwenen of sterk beschadigde sgraffito reconstrueren.

Deze ingrepen kunnen een stedenbouwkundige vergunning vereisen en genieten van financiële steunmaatregelen (subsidie voor beschermd erfgoed, subsidie voor klein erfgoed : www.monument.irisnet.be).

Op zoek naar een vakman?

Het Register van de beroepen kan u bij het zoeken naar ambachtshulp helpen :
www.patrimoine-metiers.be.

Consulteer ook de site van de Beroepsvereniging voor de Conservators-Restaurateurs van Kunstwerken :
www.aproa-brk.org.

Veronesestraat 9 in 1000 Brussel: restauratie door conservatrice-restauratrice Elvira Iozzi.

Nuttige lectuur:

- *Onderhoudsboekje. Sgraffiti*, Koning Boudewijnstichting (reeks 'Kunst in de Straat'), 1997.
- *Sgraffiti in Brussel*, Koning Boudewijnstichting (reeks 'Kunst in de Straat'), 1994.

Voor meer info... neem contact op met de Stadswinkel

Kosteloos infoloket

Sint-Gorikshallen, Sint-Goriksplein 1 te 1000 Brussel
Van dinsdag tot vrijdag van 10 u tot 17 u
Zaterdag van 14 u tot 17 u

Infolijn 02/219 40 60

Van dinsdag tot vrijdag van 10 u tot 12 u en van 14 u tot 16 u

Uw vragen per e-mail

info@curbain.be

www.curbain.be

Publicaties

Facebook

Register van de
beroepen van het
patrimonium

Redactie: Céline CHERON en Jérôme BERTRAND

Fotoverantwoording: Stadswinkel – Jérôme BERTRAND en Céline CHERON.

Foto voorpagina: Sgraffito van H. Weyers, Vanderschrickstraat 10, 1060 Brussel.

Met de steun van de Directie
Monumenten en Landschappen

RÉGION DE BRUXELLES-CAPITALE

stadswinkel
.brussels

advies over duurzaam wonen